

ЦИФРОВА ЦИВІЛІЗАЦІЯ VS АНТРОПОЛОГІЧНА АКсіОМАТИКА

*Огороднійчук Юлія Йосипівна,
аспірантка кафедри філософії та політології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Суспільний розвиток нині мислиться через прискорений розвиток новітніх технологій, так званий технологічний мейнстрім (цифрова економіка, робототехніка, штучний інтелект, адитивне виробництво) і впровадження в суспільстві цифрових й гуманітарних технологій. Перебуваючи під владою всюдисущого технологічного демона, економіка, політика, мистецтво, релігія, мораль сьогодні постають у вигляді фетишизованих комп'ютерних сутностей, транснаціональне буття яких формує стан суспільного духу, його звичаї, соціальні почуття та емоції, поведінкові реакції і мотиви діяльності.

Прискорений розвиток новітніх технологій часто співвідносять з експоненційним законом зростання, т. зв. сингулярністю, коли швидкість змін стає настільки високою, що у людини не залишається засобів для адаптації до таких швидких змін. Прикладом такого режиму зростання є концепція технологічної сингулярності Р. Курцвейла [6].

Прогнозується, що зміни технологічних укладів, поєднання техно-гуманітарного балансу фізичних та гуманітарних технологій забезпечить стійкість розвитку суспільства [4; 5; 7; 9].

Сталий розвиток на основі балансу сингулярних технічних і гуманітарних технологій передбачає такі суттєві кардинальні зміни, що людина в її традиційному розумінні перестане існувати. Тотальна цифровізація суспільства означає, що в побудованому повністю «прозорому» світі для людини місця немає, де вона могла б сховатися від зовнішнього спостерігача.

Новітні технології призводять до загрози фізичній (біологічній) природі людини: спочатку за допомогою гібридизації людини та машини, а потім і повної відмови від біологічної складової. Гуманітарні технології у своєму крайньому вираженні ведуть до втрати людиною особистісного простору, на який замкнена психічна стійкість людини, а з руйнуванням цього простору руйнується її психічний світ. Відтак, якщо техно-гуманітарний баланс може забезпечити стійкість розвитку суспільства, то лише такого, у якому людини вже не буде.

Великою проблемою, з якою стикаються люди у цифрову цивілізацію, є відчуження. При цьому людина відчужується не лише від праці, а й від природи, від інших людей. Людина «не знаходить» себе у професійній діяльності, оскільки робота, яку вона виконує, часто не є природовідповідною. Усе зводиться до автоматизації, механізації, роботизації процесів людської життєдіяльності, більшість зі створеного людиною не належить їй. Явище відчуження набуває тотального характеру, поширюється на сферу дозвілля, культуру, мистецтво, повсякденне життя, що призводить до дегуманізації суспільства. Людина відчужується й від своїх емоцій, бажань, досвіду, творчості. Втрачається й особиста ідентичність та змінюються просторово-часові виміри «життєвого світу» людини. Таким чином, загострюється аксіологічна криза, що полягає у відчуженні від традиційних і поширення споживацьких цінностей [2, с. 60–63; 3, с. 149–151].

Існує думка, що сучасна людина вже здала низку принципів інтелектуальних позицій штучному інтелекту і подальші події робитимуть цей факт очевидним для дедалі більшої кількості людей. Зазначимо, що людська свідомість може бути представлена щонайменше з двох частин: інтелекту і мислення, які, як зазначалось вище, також утворюють протиріччя. При цьому людина поступилася своїми позиціями лише на рівні інтелекту. Якщо інтелект прагне до земного, ясного, простого, матеріального, корисного, відтворюваного і т. п., то мислення, навпаки, прагне від земного, до складного, ідеального, доброго, унікального і т. п. Якщо інтелект працює з інформацією, то мислення зі смислами [2, с. 63–64; 8].

Щоб змінити таку ситуацію, потрібно, на думку дослідників, до зазначеної бінарної суперечності додати семантичні, комунікаційні технології. У техно-гуманітарному балансі має бути те загальне, що притаманне кожній технології, а саме: робота з інформацією, що відчужується від людини; апеляція в людині до її інтелекту; опора на науковий світогляд з його економією мислення та вимогою усереднення (наука обов'язково відтворює результати, виключає унікальність та усереднює ці результати); оскільки картина світу стає надто складною для людини, то «побудова світу» передається штучному інтелекту (ШІ) з великим обсягом даних. Таким чином семантичні технології, які вводяться в бінарний баланс, набувають статусу нового полюса, що знаходиться у відношенні протиріччя всім зазначеним вище пунктами, зокрема, інформацією, що відчужується від людини, і смислом, який не відчужується від людини. Семантичні технології апелюють в людині до рівня мислення, на якому вона здатна до «тонких» розрізень, недоступних ШІ, а саме до розрізень: добра і зла, користі і блага, світла і темряві, правди і брехні та ін. І саме на рівні мислення людина, що працює зі змістом, може утримати провідну позицію відносно гібридизації [7; 8].

При цьому особистісний простір людини за допомогою семантичних технологій розуміється не лише як зовнішній, а й як внутрішній простір особи. І якщо зовнішній простір може бути якісно змінений і навіть зруйнований тотальним контролем та управлінням, то внутрішній особистісний простір завжди залишається за людиною. У ньому він зберігає свою ідентичність та психологічну цілісність. Висока потужність прискорювальних та гуманітарних технологій, що дозволяє говорити про технологічну та гуманітарну сингулярність, також має бути співвіднесена з семантичними технологіями через відповідну сингулярність.

Отже, новітні технологічні застосунки, злиття технологій ШІ, генної інженерії та робототехніки стирають межі між фізичним, цифровим та біологічним світами, впливають на біологічну, соціальну, ментальну й духовну сутність людини. Хоча в найближчому майбутньому відсутня небезпека поглинання штучним інтелектом людей – витіснення людини та необхідність присутності людини при виконанні тих чи інших операцій, однак технологічні та економічні зміни, спричинені новітніми технологіями, вимагають відповідних світоглядних та інституційних засад їх застосування.

Список використаних джерел

1. Бостром Нік. Суперінтелект. Стратегії і небезпеки розвитку розумних машин / пер. з англ. Антон Ящук, Антоніна Ящук. Київ: Наш формат, 2020. 408 с.
2. Козловець М. А. Технології штучного інтелекту та їх вплив на буттєвість людини. *Humanities Studies*: збірник наукових праць / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 19 (96). С. 55–66.
3. Шадюк Т. А. Криза сучасної антропологічної аксіоматики: дискурсивні зрізи. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. Вип. 2 (92), 2022. С.147–157.
4. Brynjolfsson E. and McAfee A., *Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future*, W. W. Norton & Company, 2018.
5. Davenport, T. H. The AI advantage: How to put the artificial intelligence revolution to work. MIT Press. Wilson, H. J., & Daugherty, P. R. Collaborative intelligence: humans and AI are joining forces. *Harvard Business Review*, 96 (4), 2018. P. 114–123.
6. Kurzweil, Ray (2005). *The Singularity is Near*. *Viking Press*. ISBN 978-0-14-303788-0. OCLC 71826177.
7. Lanier J. There is no AI. *The New Yorker*. 20 April 2023. URL: <https://www.newyorker.com/science/annals-of-artificial-intelligence/there-is-no-ai>.
8. Mielkov Yu. Open science and humanism: decolonization of knowledge and fractality of identities. *Digital Press Social Sciences and Humanities*. 2023. Vol. 9, art. 20. URL: <https://digitalpress.ugm.ac.id/article/452>. (дата звернення: 06.02.2026).
9. Mok A., Zinkula J. ChatGPT may be coming for our jobs. Here are the 10 roles that AI is most likely to replace. URL: <https://www.businessinsider.com/chatgpt-jobs-at-risk-replacement-artificial-intelligence-ai-labor-trends-2023-02?> (дата звернення: 06.02.2026).